

PRZYCZYNEK DO TŁUMACZENIA SŁOWA ΠΥΛΗ W WERSECIE MT 16,18

Daniel Dzikiewicz*

Instytut Teologiczny Seminarium św. Józefa w Wilnie
Filia Wydziału Teologicznego Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego
w Rzymie

Wprowadzenie

O Piśmie św. mówi się w superlatywach: książka najbardziej czytana, najlepiej sprzedawana, najczęściej tłumaczona itd.¹ Coś podobnego można stwierdzić także o wersecie Ewangelii wg św. Mateusza: „καὶ γὰρ δέ σοι λέγω ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν καὶ πύλαι ᾧδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς” (Mt 16,18). Jest to również jeden z najbardziej znanych, wpływowych, studiowanych, kontrowersyjnych i najtrudniejszych passusów biblijnych. Listę tę można byłoby oczywiście z łatwością wydłużyć przynajmniej o kilka kolejnych określeń. A jednym z nich byłby epitet „najtrudniej przetłumaczalnego wersu Nowego Testamentu”. Zawiera on przecież ciężko poddający się translatoryce, szczególnie tej słowiańskiej, zwrot ἐκκλησία oraz wprost nieprzekładalną na język polski grę słów Πέτρος – πέτρα⁵. Na tym jednak nie koniec.

* Ks. dr Daniel Dzikiewicz – prezbiter archidiecezji wileńskiej. Wykładowca Pisma św. w Instytucie Teologicznym Seminarium św. Józefa w Wilnie. Zainteresowania badawcze: antropologia biblijna, archeologia biblijna, mariologia biblijna, rewizja tłumaczeń biblijnych. E-mail: ddz12b@gmail.com.

¹ Por. H. Jaeger, M. Wäsch, *Das Buch der Superlative*, w: *Die Bibel. Daten. Fakten. Wissenswertes*, red. H. Jaeger, M. Wäsch, Dillenburg 2013², s. 7.

² Por. B.T. Viviano, *Ewangelia według świętego Mateusza*, w: *Katolicki komentarz biblijny*, red. R.E. Brown, J.A. Fitzmyer, R.E. Murphy, Warszawa 2004², s. 957.

Powyższy tekst zawiera jeszcze jedno budzące zastrzeżenia słowo – πύλη, które w polskojęzycznych tłumaczeniach jest zazwyczaj oddawane jako „brama” lub za pomocą terminów wyrażających ideę „siły”. Czy są to jednak poprawne tłumaczenia? I czy nie można byłoby tego jakoś inaczej przełożyć? Niniejszy artykuł jest próbą odpowiedzi na tak postawione pytania. W celu zrealizowania tego zamiaru został on podzielony na dwie części. Pierwsza jest poświęcona omówieniu zagadnień powyżej wspomnianych translacji, druga z kolei zawiera propozycję nowego odczytania wyrazu πύλη w badanym wersie. W zakończeniu podsumowano wyniki pracy.

1. Ocena krytyczna tradycyjnych przekładów słowa πύλη w passusie Mt 16,18

Słowo πύλη, jak to już powyżej zaznaczono, w polskojęzycznych tłumaczeniach wersetu Mt 16,18 ma zasadniczo dwie formy translacyjne. Pierwszą można byłoby określić mianem wyrazowej, drugą – metaforycznej. Forma wyrazowa tłumaczy greckie πύλη jako „brama”, a metaforyczna dopatruje się w nim znaczenia pewnej nadprzyrodzonej siły i oddaje je za pomocą pojęcia „moc”.

Obie formy są dobrze poświadczone w polskiej translatoryce biblijnej. Przykładowo w *Nowym Testamencie Królewskim* (1553) omawiany fragment brzmi następująco: „I ja też tobie powiem, że ty jest Petrus, i na tyj petrze zbuduję cerkiew moję a **bramy**³ piekielne nie przemogą jój”. Natomiast Władysław Szczeptański SJ (1917), były profesor Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie, proponuje taką oto lekcję: „A Ja także ci powiadam, że ty jesteś Piotrem-opoką, i na tej opoce zbuduję Kościół mój, a **moce** piekielne nie przemogą go”.

Nie są to jednak jedyne propozycje przekładu rzeczownika πύλη w urywku Mt 16,18. W obu kierunkach translatorskich – tak w wyrazowym, jak w metaforycznym – występują również synonimy. Dla przykładu w *Nowym Testamencie Krakowskim* (1556) zamiast słowa „brama” użyto staropolskiego wyrazu „brony”: „I ja powiadam tobie, iżes ty jest opoká, á ná tej opoce zbuduję kościół moj. I **brony** piekielne nie przemogą przeciw jej”; a w Biblii Szymona Budnego (1572) odczytano πύλη jako „wrota”: „I ja zaś mówię tobie, iż ty jesteś skálny, a na tej skále zbuduję moj zbor, i **wrotá** piekielne nie przemogą jego”.

³ Podkreślenia w cytatach z Pisma św. pochodzą od autora.

Jeśli zaś chodzi o przykłady synonimów słowa „moc”, to zamiast niego Remigiusz Popowski SDB – autor *Przekładu na Wielki Jubileusz Roku 2000* – proponuje wyraz „oddział”: „I ja ci oświadczam, że ty jesteś Piotrem [Skałą], i na tej skale będę budował mój Kościół, a **oddziały** piekła go nie przemogą”. Z kolei w tłumaczeniu Ewangelicznego Instytutu Biblijnego w Poznaniu – *Stare i Nowe Przymierze* (2016) – sugeruje się termin „potęga”: „Oświadczam ci, ty jesteś kamieniem, a na tej skale zbuduję mój Kościół i **potęga** śmierci nie zdoła go pokonać”. Identyczne słowo pojawia się także w najnowszym katolickim tłumaczeniu Pisma św. z języków oryginalnych, Biblii paulistów (2008): „Ja zaś mówię, że ty jesteś Skałą. Na tej Skale zbuduję mój Kościół, a **potęga** piekła go nie zwycięży”.

Taki jest ogólny zarys *status quo* polskiej translatoryki *substantivum* πύλη w passusie Mt 16,18. Co można byłoby o tym powiedzieć? Najpierw – rzeczy pozytywne.

Tradycja wyrazowa („brama”, „brona”, „wrota”), jak sama nazwa na to wskazuje, maksymalnie dobrze oddaje znaczenie literalne słowa πύλη, które znaczy tyle, co „skrzydło drzwi, drzwi, wejście, brama”⁴. I rzeczywiście w wielu passusach tak Starego, jak Nowego Testamentu występuje dany termin na określenie pewnego otworu wejściowego (por. m.in. Rdz 34,20.24; Łk 7,12a) bądź jego ruchomego zamknięcia (por. m.in. Joz 2,5.7; Dz 12,10).

W odniesieniu do tradycji metaforycznej („moc”, „oddział”, „potęga”) trzeba natomiast podkreślić, że jej przedstawiciele lepiej uwzględniają najbliższy kontekst literacki wyrazu πύλη w Mt 16,18. To przecież on decyduje o ostatecznym sensie każdego słowa⁵. A druga połowa wersu Mt 16,18 jest właśnie naznaczona pewną ideą przemocy. Demoniczny Hades przybiera względem Bożej Eklezji ofensywną pozycję: „καὶ πύλαι ἄδου οὐ καταχύσουσιν αὐτῆς”. Grecki czasownik καταχύω oznacza wszak „przemóc”, „przezwyć”, „zwyciężyć”, „być górą” itd.⁶

⁴ Por. *Słownik grecko-polski*, red. Z. Abramowiczówna, Warszawa 1958, s. 766; R. Kratz, Πύλη, w: *Dizionario Esetico del Nuovo Testamento*, red. H. Balz, G. Schneider, t. 2, Brescia 1998, s. 1220–1222; R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych*, Warszawa 1997³, s. 540; R. Romizi, M. Negri, *Greco antico. Vocabolario greco italiano etimologico e ragionato*, Bologna 2001, s. 1093–1904.

⁵ Por. D. Dzikiewicz, *Zasady czytania Pisma Świętego*, w: *Józef Obrebski – kapłan według serca Bożego. Księga pamiątkowa dedykowana w Roku Kapłańskim Księdzu Pralutowi Józefowi Obrebskiemu*, red. D. Dzikiewicz, J. Witkowski, („Wielcy Ludzie Wileńszczyzny” 1), Wilno 2010, s. 112.

⁶ Por. *Słownik grecko-polski*, s. 630; R. Popowski, dz. cyt., s. 332; R. Romizi, M. Negri, dz. cyt., s. 684.

Niemniej przywołane powyżej tradycje translatorskie naznaczone są też pewnymi mankamentami. Oto najważniejsze z nich.

Tradycja wyrazowa nie uwzględnia wystarczająco najbliższego kontekstu literackiego występującego zaraz po wyrazie πύλη w Mt 16,18, który w zestawieniu z *verbum* κατισχύω, jak już wyżej zaznaczono, nabiera cech pewnej agresywnej rzeczywistości. Tego dowodem są chociażby te passusy LXX, w których używa się danego czasownika przy opisie epizodów batalistycznych (por. m.in. Wj 17,11; Sdz 6,2; 9,24; 1 Sam 19,8; 2 Krl 24,2; 1 Krn 5,20; 2 Krn 25,8.11; 26,7; 27,5; Mdr 10,11).

Owszem, „brama” w Biblii oznacza czasem moc zła (por. m.in. Iz 38,10)⁷. U podstaw tej symboliki leży zapewne solidność jej konstrukcji (por. m.in. Pwt 3,5; 2 Krn 8,5; 14,6) oraz strategiczna ważność, jaką dawniej przypisywano jej podczas obrony i oblężenia obwarowanego miasta (por. m.in. Sdz 9,44; 2 Sm 10,8; 2 Krl 14,13)⁸. Problem jednakże polega na tym, iż „brama” *in se* nie wykonuje w Piśmie św. żadnej ofensywnej funkcji. Jest to raczej rzeczywistość, która jedynie umożliwia dostęp do pewnej przestrzeni lub jej opuszczenie bądź też uniemożliwia jedno i drugie.

Co zaś dotyczy tradycji metaforycznej, wypada zaznaczyć, że przekłady stosujące słowo „potęga” w liczbie pojedynczej (*Stare i Nowe Przymierze*, Biblia paulistów) rozmijają się z liczbą mnogą wyrazu πύλαι. Tenże problem występuje również w przypadku greckiego orzeczenia czasownikowego wyrażonego także w liczbie mnogiej – κατισχύουσιν. Powyższe polskojęzyczne tłumaczenia oddają go odpowiednio za pomocą liczby pojedynczej: „potęga śmierci **nie zdoła go pokonać**”; „potęga piekła go **nie zwycięży**”. A to jest nie lada uchybienie.

Także problematyczna, aczkolwiek oryginalna, jest translacja terminu πύλαι jako „oddziały”, pochodząca z *Przekładu na Wielki Jubileusz Roku 2000*. Autorzy Nowego Testamentu na wyrażenie idei oddziału używają wszak raczej wyrazu στρατεύμα (por. Łk 23,11; Dz 23,10.27; Ap 9,16; 19,14.19). Ewangelia wg św. Mateusza nie stanowi w tym przypadku żadnego wyjątku: „ὁ δὲ βασιλεὺς ὠργίσθη καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀπόλεσεν τοὺς φονεῖς ἐκείνους καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν” (Mt 22,7). Poza tym słowo „oddział” w języku

⁷ Por. H. Wansbrough, *St Matthew*, w: *A New Catholic Commentary on Holy Scripture*, red. R.C. Fuller, L. Johnston, C. Kearns, Nashville–Camden–New York 1984³, s. 933.

⁸ Por. J. Homerski, *Ewangelia według św. Mateusza. Wstęp – przekład z oryginału, komentarz* (Pismo Święte Nowego Testamentu III/1), Poznań–Warszawa 1979, s. 249.

polskim oznacza raczej część pewnej całości. Natomiast w wersecie Mt 16,18 jest mowa o Hadesie jako całokształcie.

Jeżeli zaś chodzi o propozycję odczytania πύλαι za pomocą pojęcia „moce”, to trzeba przyznać, że jest ona najsolidniejsza ze wszystkich wyżej wymienionych, stąd też z trudem poddająca się ocenie krytycznej. W tym wypadku już nie wystarczy zaznaczyć, że autor pierwszej ewangelii kanonicznej na wyrażenie idei „mocy” posługuje się głównie greckim słowem δύναμις, albowiem ma ono w tej księdze jedynie znaczenie pozytywne. A mianowicie oznacza a) cuda (por. Mt 7,22; 11,20.21.23; 13,58; 14,2); b) moc cudotwórczą (por. Mt 13,54); c) moc i wszechmoc Bożą (por. Mt 22,29; 24,30; 26,64); d) potęgę niebios (por. Mt 24,29) oraz e) naturalne ludzkie zdolności (por. Mt 25,15)⁹.

Niemniej nawet ten przekład nie jest optymalny. Jego główna wada polega też na niewystarczającym uwzględnieniu najbliższego kontekstu literackiego wyrazu πύλη w perykopie Mt 16,18 z tą tylko różnicą, że w odróżnieniu od tradycji wyrazowej nie bierze się pod uwagę tego, co występuje w danym wersecie przed słowem πύλη, czyli rzeczywistości określonej mianem ἐκκλησία.

2. Propozycja nowego odczytania wyrazu πύλη w wersie Mt 16,18

Co więc wspólnego ma słowo πύλη z wyrazem ἐκκλησία w passusie Mt 16,18? Na pierwszy rzut oka niewiele. Wręcz przeciwnie: terminy te określają dwie przeciwstawne i nawzajem zwalczające się rzeczywistości, wszak ἐκκλησία należy do Chrystusa – μου τὴν ἐκκλησίαν, a πύλη – do Hadesu – πύλαι ᾧδου (por. m.in. Ap 1,18; 20,14).

Z drugiej jednak strony, takie zestawienie, choć i na zasadzie przeciwieństwa, jest ważne. W bibliistyce dane zjawisko zwie się mianem *parallelismus membrorum*. To jeden z wielu zabiegów literackich Pisma św. – szczególnie rozpowszechniony w poezji hebrajskiej (por. np. Rdz 4,23–24)¹⁰. Nie brakuje go także na kartach Nowego Testamentu. Potwierdzeniem tego jest chociażby najbliższy kontekst literacki perykopy Mt 16,18, a mianowicie wersety 17c i 19bc, w których występuje tzw. paralelizm antytetyczny. Wers 17c przeciwstawia

⁹ Por. R. Popowski, dz. cyt., s. 145–146.

¹⁰ Por. R. Alter, *The Art of Biblical Narrative*, New York 1985, s. 3; C. Baldick, *Oxford Dictionary of Literary Terms*, Oxford 2008³, s. 247; K. Pauritsch, *Parallelismus*, w: *Praktyczny słownik biblijny*, red. A. Grabner-Haider, Warszawa 1995, s. 930–931.

„ludzką wiedzę” – σὰρξ καὶ αἷμα – „Bożemu objawieniu” – ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς; a ustęp 19bc określa pełnię Piotrowej władzy za pomocą terminów zapożyczonych z leksykonu rabinicznego, ukazującego przeciwstawne czynności „wiązańia” (zakazania) i „rozwiązańia” (pozwolenia)¹¹:

καὶ ὁ ἐὰν **δήσης** ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται **δεδεμένον** ἐν τοῖς οὐρανοῖς
καὶ ὁ ἐὰν **λύσης** ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται **λελυμένον** ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Analogiczna sytuacja ma miejsce również w passusie Mt 16,18. Niektóre z jego członów są zbudowane także na zasadzie paralelizmu, w szczególności – wersy 18c i 18d. W pierwszym stychu Chrystus zapowiada zbudowanie Kościoła: οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν (Mt 16,18c). W drugim natomiast zapewnia, że Kościół nie ulegnie przemocy zła: καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς (Mt 16,18d). Paralelizm członów jest oczywisty:

οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν
πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς .

Odpowiednikiem czasownika οἰκοδομήσω jest poprzedzony negacją οὐ *verbum* κατισχύσουσιν. Paralelę zaimka osobowego μου, zastępującego imię własne Jezusa, stanowi rzeczownik πύλαι, znajdujący się w relacji przynależności z *substantivum* ἄδης, wyrażonej za pomocą dopełniacza. Ekwiwalentem zaś rzeczownika ἐκκλησία jest zaimek osobowy αὐτῆς.

Ale jaki związek ma paralelizm członów 18c i 18d z przekładem słowa πύλη w tymże wersecie? Wprost proporcjonalny! Przecież sedno paralelizmu biblijnego – jako zabiegu literackiego – stanowi nie tylko rytmiczne powtarzanie pewnych identycznych zwrotów, czego przykładem jest chociażby passus Mt 18,19bc, naznaczony morfologiczno-fonetyczną rytmiką dwukrotnie powtórzonych zwrotów: καὶ ὁ ἐὰν; ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται; ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Istotę każdego paralelizmu stanowi również powtarzanie semantycznej treści poszczególnych jego członów¹². Paralelizm wersetów 18c i 18d to nie wyjątek. Znaczenie jego wyrazów wzajemnie się przeplata i uzupełnia. Atoli ton wszystkiemu nadaje

¹¹ „Beide Begriffe stammen aus rabbinischem Sprachgebrauch und deuten auf »verboten und erlauben«, was durch die Wegweisung der Predigt geschieht” (R.E. Nixon, *Das Evangelium nach Matthäus*, w: *Kommentar zur Bibel. AT und NT in einem Band*, red. D. Guthrie, J.A. Motyer, Witten 2012⁸, s. 34); por. B.T. Viviano, dz. cyt., s. 957.

¹² Por. K. Pauritsch, dz. cyt., s. 930.

termin ἐκκλησία. Jest to kluczowe słowo danego paralelizmu. Jedyne jego pole semantyczne ukazuje treść pozostałych wyrażań.

Czymże jest ἐκκλησία w wersie Mt 16,18? Nie wchodząc w szczegóły dyskusji natury teologiczno-dogmatycznej, wolno powiedzieć, że ἐκκλησία jest to wspólnota ludzi wierzących w Jezusa Chrystusa jako Syna Bożego i Mesjasza (por. Mt 16,16), u której podstaw legło przyjęcie „zawołania” pochodzącego z ust tego ostatniego. Wszak etymologicznie słowo ἐκκλησία jest derywatem utworzonym z przyimka ἐκ – „z”, o znaczeniu pochodzeniowo-przyczynowym, oraz czasownika καλέω – „wołać”, „zwoływać”, „powołać”¹³. Ἐκκλησία jest więc „zwołaniem”, czyli rzeczywistością wywodzącą się przede wszystkim ze słów Słowa Bożego: „καὶ εὐθὺς ἐκάλεσεν αὐτούς καὶ ἀφέντες τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαῖον ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν μισθωτῶν ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ” (Mk 1,20); „οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους ἀλλὰ ἁματωλούς” (Mk 2,17); „οὐδὲ δὲ προώρισεν τούτους καὶ ἐκάλεσεν καὶ οὐδὲ ἐκάλεσεν τούτους καὶ ἐδικαίωσεν οὐδὲ δὲ ἐδικαίωσεν τούτους καὶ ἐδόξασεν” (Rz 8,30) itd.

Jeśli zatem tak ma się sprawa wyrazu ἐκκλησία z tematyką werbalną, to wedle logiki paralelizmu, zakładającej powtarzanie się treści semantycznej poszczególnych stychów, trzeba byłoby również w wyrażeniu πύλαι ἄδου dostrzec pewne odniesienie do tej materii. W przeciwnym wypadku dany zabieg literacki straciłby wiele ze swojej funkcjonalności. Niestety, obie tradycje tłumaczeniowe – tak wyrazowa („brama”, „brona”, „wrota”), jak metaforyczna („moc”, „oddział”, „potęga”) – nie uwzględniają w pełni zjawiska *parallelismus membrorum* w passusie Mt 16,18cd. Wprawdzie w Starym Testamencie „brama” staje się niekiedy miejscem zabierania głosu (por. m.in. Wj 32,26; 1 Krl 22,10; 2 Krn 18,9), a wypowiedziane słowa mają skuteczną „moc” (por. m.in. Rdz 1,3; 27,1–45; Iz 55,10–11), jednakowoż są to zbyt odległe paralele i nie zawsze wyrażające ideę agresywności. A ta ostatnia w wersecie Mt 16,18 zajmuje całkiem poczesne miejsce, wszakże *verbum* κατασχύσουσιν sugeruje ideę próby zwalczania Eklezji, czyli stosowania pewnej formy przemocy.

Jakim zatem słowem można byłoby to wszystko ująć? Prawdopodobnie jednym z najlepszych polskich wyrazów na oddanie znaczenia greckiego terminu πύλη w ustępie Mt 16,18 byłoby słowo „gardziel”. Jego główną zaletą jest wielopłaszczyznowość.

¹³ Por. *Słownik grecko-polski*, s. 49–50; R. Popowski, dz. cyt., s. 183–184; J. Roloff, *Ἐκκλησία*, w: *Dizionario Esetico del Nuovo Testamento*, red. H. Balz, G. Schneider, t. 1, Brescia 1995, s. 1093–1094.

„Gardziel” w języku polskim oznacza przede wszystkim „gardło zwierzęcia”. A w Biblii właśnie zwierzęcość orzeka wielokrotnie rzeczywistość złego ducha, szczególnie w ukazaniu jego agresywności względem człowieka wierzącego (por. m.in. Rdz 4,7; 1 P 5,8; 2 Tm 4,17; Ap 16,13).

„Gardziel” jest też synonimem „gardła”, jednego z elementów jamy ustnej, które przyczynia się do wydawania dźwięków językowych zwanych „słowa”. A siły demoniczne w Piśmie św. potrafią „mówić”: zwodzą (por. m.in. Rdz 3,1–7); sieją wątpliwości (por. m.in. Hi 1,6–12; 2,1–6); kłamią (por. m.in. J 8,44); oskarżają (por. m.in. Ap 12,10) i tak dalej.

Poza tym „gardziel” to również otwór pieca, przez który ten się napelnia opalem. A piec – to ogień. Z kolei ogień w tekstach biblijnych stosunkowo często symbolizuje niszczycielską siłę zła (por. m.in. Ap 20,10.14.15; 21,8).

Toteż w świetle wyżej przedstawionej argumentacji *stych και πύλαι ἄδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς* (Mt 16,18d) można byłoby przetłumaczyć następująco: „a gardziele piekła jej nie przemogą”.

Dodatkowym powodem, przemawiającym za takim na pierwszy rzut oka wolnym przekładem wyrazu *πύλη*, jest jego elastyczność translacyjna. Na kartach Biblii – w zależności od kontekstu – przybiera on różnorodne znaczenia. Na przykład jako *pars pro toto* oznacza całokształt pewnej miejscowości (por. m.in. Wj 32,27; Pwt 12,12; Joz 6,26; 7,5; Sdz 9,40; 1 Sm 17,52; Hbr 13,12) bądź ludzi pełniących służbę u bram miasta, tzw. odźwiernych (por. m.in. 2 Sm 18,26; 2 Krl 7,10; 1 Krn 9,18.22.24.26; 26,1.12)¹⁴.

Analogiczne zjawisko występuje również w starożytnych tekstach pozabiblijnych, gdzie termin *πύλη* ma także stosunkowo szerokie pole semantyczne. Przykładowo znaczy: „cieśninę”, „zwężenie”, „początek”, „otwór uszny” i co najważniejsze – też narząd jamy ustnej – „gardło”¹⁵.

Czyli *summa summarum*: wiele przemawia za oddaniem *πύλη* jako „gardzieli” w passusie Mt 16,18. Jednakże, żeby się stało zadość rzetelności naukowej, trzeba zaznaczyć, iż proponowany przekład ma pewien poważny problem. Niezbyt bowiem pasuje do polskojęzycznej translacji słowa *ἐκκλησία* jako „Kościół”, albowiem ten ostatni etymologicznie nawiązuje raczej do greckiego *τό κυριακόν* – „rzecz lub miejsce ofiarowane Panu” – niż do wyrazu *ἐκκλησία*. Zagadnienie to wymaga wszakże odrębnego opracowania.

¹⁴ Por. R. Kratz, dz. cyt., s. 1221.

¹⁵ Por. R. Romizi, M. Negri, dz. cyt., s. 1093–1904.

Podsumowanie

Kończąc przeprowadzone w niniejszym studium analizy, należałoby zaznaczyć poniższe. Po pierwsze, w tradycji polskojęzycznych przekładów biblijnych powstały dwa kierunki translatorskie słowa πύλη w ustępie Mt 16,18: kierunek wyrazowy („brama”, „brona”, „wrota”) i kierunek metaforyczny („moc”, „oddział”, „potęga”). Po drugie, oba kierunki tłumaczeniowe posiadają pewne zalety i mankamenty. Po trzecie, jednym z głównych uchybień obydwu tradycji translatorskich jest przeoczenie paralelizmu członów Mt 16,18c i 16,18d i nieliczenie się z etymologią słowa ἐκκλησία. Po czwarte, uwzględnienie współrzędności stychów Mt 16,18c i 16,18d oraz źródłosłowu terminu ἐκκλησία sugeruje dostrzeżenie w wyrazie πύλη pewnej rzeczywistości związanej semantycznie z „jamą ustną”. Po piąte, oddanie słowa πύλη w passusie Mt 16,18 za pomocą pojęcia „gardziel” byłoby najprawdopodobniej jednym z najbardziej właściwych rozwiązań niniejszego zagadnienia.

Bibliografia

- Alter R., *The Art of Biblical Narrative*, New York 1985.
- Baldick C., *Oxford Dictionary of Literary Terms*, Oxford 2008³.
- Dzikiewicz D., *Zasady czytania Pisma Świętego*, w: *Józef Obrebski – kapłan według serca Bożego. Księga pamiątkowa dedykowana w Roku Kapłańskim Księdzu Pralatowi Józefowi Obrebskiemu*, red. D. Dzikiewicz, J. Witkowski („Wielcy Ludzie Wileńszczyzny” 1), Wilno 2010, s. 101–118.
- Homerski J., *Ewangelia według św. Mateusza. Wstęp – przekład z oryginału, komentarz* (Pismo Święte Nowego Testamentu III/1), Poznań–Warszawa 1979.
- Jaeger H., Wäsch M., *Das Buch der Superlative*, w: *Die Bibel. Daten. Fakten. Wissenswertes*, red. H. Jaeger, M. Wäsch, Dillenburg 2013², s. 7–8.
- Kratz R., *Πύλη*, w: *Dizionario Esegético del Nuovo Testamento*, red. H. Balz, G. Schneider, t. 2, Brescia 1998, s. 1220–1222.
- Nixon R.E., *Das Evangelium nach Matthäus*, w: *Kommentar zur Bibel. AT und NT in einem Band*, red. D. Guthrie, J.A. Motyer, Witten 2012⁸, s. 1–53.
- Pauritsch K., *Parallelismus*, w: *Praktyczny słownik biblijny*, red. A. Grabner-Haider, Warszawa 1995, s. 930–931.

- Popowski R., *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych*, Warszawa 1997³.
- Roloff J., *Ἐκκλησία*, w: *Dizionario Esegético del Nuovo Testamento*, red. H. Balz, G. Schneider, t. 1, Brescia 1995, s. 1092–1106.
- Romizi R., Negri M., *Greco antico. Vocabolario greco italiano etimologico e ragionato*, Bologna 2001.
- Słownik grecko-polski*, red. Z. Abramowiczówna, Warszawa 1958.
- Viviano B.T., *Ewangelia według świętego Mateusza*, w: *Katolicki komentarz biblijny*, red. R.E. Brown, J.A. Fitzmyer, R.E. Murphy, Warszawa 2004², s. 911–980.
- Wansbrough H., *St Matthew*, w: *A New Catholic Commentary on Holy Scripture*, red. R.C. Fuller, L. Johnston, C. Kearns, Nashville–Camden–New York 1984³, s. 902–953.

PRZYCZYNEK DO TŁUMACZENIA SŁOWA ΠΥΛΗ W WERSECIE MT 16,18

Streszczenie

Opracowanie zostało poświęcone zagadnieniu przekładu greckiego słowa πύλη w wersecie Mt 16,18. W pierwszej części artykułu przedstawiono i poddano ocenie krytycznej dwie polskojęzyczne tradycje translatorskie tego wyrazu w danym fragmencie: tradycję przekładu wyrazowego („brama”, „brona”, „wrota”) i tradycję przekładu metaforycznego („moc”, „oddział”, „potęga”). Następnie w drugiej części na podstawie przytoczonych argumentów o charakterze lingwistyczno-egzegetycznym zaproponowano oddanie terminu πύλη za pomocą pojęcia „gardziel”, które lepiej pasuje do najbliższego kontekstu literackiego perykopy Mt 16,18 oraz do całokształtu biblijnego ujęcia sił przeciwnych Bogu.

Słowa kluczowe: przekład, brama, wrota, moc, potęga, eklezja, gardziel, paralelizm, kontekst

**CONTRIBUTION TO THE TRANSLATION OF THE WORDS ΠΥΛΗ FROM
THE VERSE OF MT 16:18****Summary**

This essay has been devoted to the question of translation of the Greek word πύλη from the verse of Matthew 16,18. The first part of the article presents and critically evaluates the two Polish traditions of translation of this word in that passage: the tradition of verbal translation (*gate, harrow, gates*) and the tradition of metaphorical translation (*power, troops, might*). The second part of the study on the basis of the linguistic and exegetical arguments proposes to read the word πύλη as the *throat*, because it is better suited for the literary context of the episode of Matthew 16,18 and to the biblical theology as a whole.

Keywords: translation, gate, gates, power, might, ecclesia, throat, parallelism, context

Translated by Daniel Dzikiewicz